

DATE NOI ARHEOLOGICE DE PE TERITORIUL MOLDOVEI PRIVITOARE LA FORMAREA POPORULUI ROMÂN

Prof. dr. doc. MIRCEA PETRESCU-DIMBOVIȚA
directorul Institutului de Istorie și
și Arheologie „A. D. Xenopol“-Iași

În cadrul ședinței plene de astăzi, care prefațează sesiunea științifică a celui mai înalt for muzeistic în domeniul istoriei din țara noastră cum este Muzeul de Istorie al Republicii Socialiste România, ne-am propus ca la amabila invitație a conducerii acestui muzeu să prezentăm, într-o formă succintă, principalele rezultate ale cercetărilor arheologice din ultimii trei ani privitoare la formarea poporului român la est de Carpați. Ne-am limitat la acești trei ani, întrucît cu alt prilej ne-am referit în scris la datele relativ la această problemă, date obținute prin cercetările arheologice pînă în 1971 inclusiv. Pentru aceasta în cele ce urmează, ținînd seama de criteriul cronologic și de repartiția teritorială a obiectivelor arheologice cercetate, vom căuta să scoatem în evidență contribuția acestor noi cercetări la lămurirea problemelor majore ale perioadei sec. III—X din zona respectivă : continuitatea populației băștinașe, relațiile ei cu lumea romană, precum și neamurile în migrație și legăturile lor cu populația autohtonă.

În legătură cu prima problemă, a continuității populației autohtone, înainte de a ne referi la rezultatele cercetărilor privitoare la sec. III—X, menționăm că prin săpăturile recente de mare amploare din așezările dacice din sec. I î.e.n. și I e.n. de la Răcătău și Brad-Bacău, efectuate cu succes de specialiștii de la muzeele din Bacău și Roman, s-au adus dovezi prețioase privitoare atît la stadiul de dezvoltare social-economică destul de avansat al societății dacice la răsărit de Carpați, cît și la nivelul înalt al culturii din această vreme în spațiul respectiv.

În continuare, pe baza cercetărilor efectuate în așezările și necropolele de la Dumbrava-Iași, Medeleni, Cucorăni-Botoșani, Văleni-Roman și Zvoriștea-Suceava s-au adăugat informații noi privitoare la locuirea dacică și daco-carpică din sec. I—III de pe teritoriul Moldovei.

Prin cercetările din acești ultimi ani s-a ajuns ca numărul mormintelor dezvelite în necropola daco-carpică la Văleni să depășească cifra de 600. Aceasta face ca necropola respectivă să poată fi considerată ca cea mai mare dintre cele dacice cercetate pînă în prezent pe teritoriul României, prezentînd o deosebită importanță atît pentru cunoașterea riturilor funerare ale populației dacice din această epocă, cît și pentru

permanența puternică a acestei populații de agricultori și crescători de vite în sec. II—III e.n. În zona de la est de Carpați, rămasă în afara ocupației romane. În orice caz, prin noile săpături arheologice din așezări și necropole, datînd din sec. I î.e.n. și pînă în sec. al III-lea e.n. inclusiv, s-a reușit să se amplifice cunoștințele cu privire la cultura materială și viața spirituală a dacilor din vremea respectivă la est de Carpați, adîncindu-se în același timp posibilitățile pentru identificarea elementului dacic în secolul următor, al IV-lea, corespunzător culturii Sîntana de Mureș-Cerneahov.

Pentru această din urmă etapă s-au efectuat săpături mai mari în așezările de la Valea Seacă-Bîrlad și Dodești-Vaslui, precum și în necropolele de la Valea Seacă-Bîrlad, unde s-au dezvelit circa 300 de morminte, Lețcani-Iași, Bogdănești-Fălciu și Miorcani-Botoșani, obținîndu-se noi date cu privire la continuitatea populației dacice în sec. al IV-lea e.n.

În stadiul actual al cercetărilor arheologice din Moldova, nesăpîndu-se în întregime nici o așezare din această vreme, nu se pot trage încă concluzii mai ample cu privire la structura acestor așezări, îndeosebi în ceea ce privește dispunerea locuințelor în planul așezărilor. În orice caz, prezintă interes faptul că prin continuarea săpăturilor în așezarea de la Dodești-Vaslui s-au descoperit noi resturi de locuire din sec. al IV-lea e.n., aparținînd culturii Sîntana de Mureș, suprapuse peste altele daco-carpice a din sec. II—III e.n., ceea ce poate constitui un indiciu de continuitate a populației băștinașe în cuprinsul aceleiași așezări.

La rîndul lor, unele noi resturi de cultură materială descoperite în așezările și necropolele din sec. al IV-lea de pe teritoriul Moldovei constituie, după cei care le-au studiat în mod special, dovezi cu privire la elementul autohton din cultura Sîntana de Mureș. Este vorba, în primul rînd, de ceramică lucrată cu mina de tradiție dacică și apoi de unele forme de vase lucrate cu roata, care prin particularitățile lor de formă și decor aparțin populației autohtone.

În ce măsură alte obiecte din cuprinsul așezărilor pot fi sau nu puse pe seama populației autohtone, rămîne să se precizeze mai bine în viitor prin studii speciale și aprofundate. În această privință prezintă un interes deosebit descoperirea unor noi ateliere de prelucrat piese de os la Valea Seacă-Bîrlad, ajungîndu-se pînă în prezent, prin săpăturile efectuate de muzeul din Bîrlad în această așezare, și se dezvelesc 16 asemenea ateliere, ceea ce face dovada existenței aici a unui centru meșteșugăresc specializat pentru asemenea obiecte.

În ceea ce privește perioada următoare corespunzătoare ultimelor decenii ale sec. al IV-lea și prima jumătate a sec. al V-lea, descoperirile din cuprinsul așezării de la Dodești-Vaslui, situată pe locul alteia mai vechi aparținînd culturii Sîntana de Mureș, precum și cele din stațiunea descoperită în 1974 la Sirca-Iași, pot constitui o dovadă, cel puțin sub formă de ipoteză de lucru, că nu toată populația locală și-a părăsit așezările la năvala hunilor, mai ales în cazul în care în aceste așezări sînt prezente forme de cultură materială de tradiție mai veche derivate din acelea ale culturii Sîntana de Mureș. Aceste urme, prin analogie cu cele descoperite la Bratei în Transilvania, Ipotești și Cîndești în Muntenia, precum și din alte locuri, pot fi interpretate, cu prudența impusă de

caracterul încă limitat al cercetărilor arheologice pentru perioada respectivă din Moldova, drept indicii relativ la persistența populației locale în acest teritoriu în vremea corespunzătoare invației hunilor.

Avîndu-se în vedere importanța problemei, se impune să se intensifice cercetările arheologice în acest teritoriu pentru identificarea cu certitudine a mai multor așezări și necropole din vremea respectivă, în scopul cercetării lor prin săpături mai intensive. În felul acesta se poate spera să se aducă, pe cale arheologică, contribuții mai substanțiale relativ la populația autohtonă din acest spațiu, pentru care din izvoarele scrise există doar mențiunea lui Zosimos, potrivit căreia Teodosius I a obligat în 381 pe carpo-daci, care, cu un grup de skiri, au atacat imperiul, să se reazeze la nord de Dunăre.

În schimb, pentru etapa următoare, corespunzătoare sec. V—VI, cercetările recente de la Botoșana-Suceava au oferit mai multe date, pe baza cărora s-a încercat să se definească mai bine aspectul de cultură Costișa-Botoșana, care prin caracteristicile lui de locuință, ceramică, obiecte de podoabă etc. se consideră de către cei care l-au studiat ca aparținînd populației autohtone dintr-o perioadă imediat anterioară pătrunderii slavilor în acest teritoriu.

De asemenea, săpăturile recente din așezările din sec. VI—VII de la Botoșana-Suceava, Dodești-Vaslui și din alte locuri au contribuit la unele precizuni în ceea ce privește așezările din epoca respectivă, precum și relativ la caracteristicile culturii materiale din cuprinsul lor.

În continuare, prin descoperirile din așezările deschise apropiate ca tip de cele ale etapei precedente de la Băiceni-Iași, Dodești-Vaslui și din alte locuri, precum și din așezările întărite cu valuri, șanțuri și palisade de la Fundul Herței-Botoșani și Dersca-Dorohoi au sporit dovezile cu privire la continuitatea populației locale în sec. VII—X, corespunzătoare etapei de coabitare cu slavii, înregistrîndu-se noi elemente care permit separarea mai nuanțată a componentelor locală și slavă a culturii materiale din etapa respectivă. În acest context, în încercarea de separare a elementului autohton, prezintă interes identificarea în mai multe așezări din Moldova din vremea culturii Hlincea a unor resturi ceramice de tip proto-Dridu, anterioare culturii Dridu propriu-zise, care, prin particularitățile lor de tehnică, de formă și decor, se deosebesc de acelea lucrate cu mîna de tradiție mai veche slavă cu care apar împreună.

Identificarea acestor elemente preliminare ale culturii Dridu și pe teritoriul Moldovei poate constitui un argument în sprijinul tezei autohtonismului acestei culturi în regiunea carpato-dunăreană.

În sprijinul acestei teze, în afară de ceramică, s-au adus și alte argumente privind atît locuințele, cît și inventarul din cuprinsul lor. În felul acesta s-a lărgit baza pentru identificarea elementului autohton din etapa proto-Dridu, precum și pentru urmărirea lui în continuare în condițiile tranziției de la această etapă la aceea cu care s-a încheiat procesul de cristalizare al culturii Dridu în sec. X—XI.

În ceea ce privește această din urmă cultură, prin cercetările din ultima vreme din Moldova s-a înmulțit numărul descoperirilor, dovîndu-se în stadiul actual al cercetărilor o frecvență mai mare a lor în jumătatea de sud a acestui teritoriu.

Din punct de vedere etnic, considerăm că preliminarele locale ale acestei culturi din vremea coabitării cu slavii nu pot fi trecute cu vederea sau chiar negate, întrucât ele există nu numai în Moldova, ci și în Muntenia și Transilvania.

În ceea ce privește cea de a doua problemă, relațiile populației autohtone cu romanii, prin cercetările efectuate în castrul roman și așezarea civilă de la Barboși-Galați s-au adus elemente noi privitoare la relațiile romanilor cu populația dacică în sec. II—III, precum și unele dovezi paleocreștine, primele de acest fel descoperite pînă în prezent la Barboși.

În ceea ce privește relațiile populației autohtone cu romanii, prin cercetările arheologice din necropolele daco-carpice de la Văleni-Roman și Zvoriștea-Suceava s-au găsit produse romane din import sau imitații locale după unele din aceste produse, care fac dovada unor relații destul de strînse economice și culturale dintre populația dacică și lumea romană din acest teritoriu în vremea corespunzătoare provinciei Dacia, în sec. II—III e.n.

În legătură cu această problemă a raporturilor dintre autohtoni și lumea romană, prezintă interes unele formulări mai nuanțate, mai elastice, privitoare la frontierele dintre Imperiul roman și barbari, asupra cărora a atras atenția în mai multe rînduri regretatul profesor Ion Nestor, prin care se ia poziție față de interpretarea mai veche și uneori rigidă dată frontierelor Imperiului roman, în sensul că ar fi separat în mod absolut pe romani de așa-zișii barbari. În acest scop s-a invocat și contribuția cercetărilor arheologice, îndeosebi din regiunile Rinului și ale Dunării mijlocii, accentuîndu-se asupra valabilității rezultatelor obținute prin aplicarea unor metode foarte minuțioase pentru alte regiuni din preajma frontierelor Imperiului roman, cum ar fi, de exemplu, din răsăritul provinciei Dacia.

În lumina acestor date considerăm că, în stadiul actual al cercetărilor, n-ar fi indicat să se separe în mod absolut și pretutindeni, sub raport economic și etno-cultural, romanii de dacii de dincolo de frontierele provinciei Dacia, atît în timpul ocupării și mai ales după 271, odată cu retragerea aureliană, cînd nu au mai existat asemenea frontiere între teritoriul fostei provincii Dacia și regiunile din imediata ei vecinătate.

Relativ la această din urmă problemă, menționăm că din cercetările arheologice din ultimii ani din așezarea de la Dodești-Vaslui și din necropolele de la Miorcani-Botoșani, Lețcani-Iași și Barcea-Tecuci, aparținînd culturii Sintana de Mureș, au sporit dovezile cu privire la contactele populației băștinașe cu lumea romană.

De asemenea, prin cercetările recente de la Botoșana au fost semnalate produse de origină romano-bizantină în așezările grupului Costișa-Botoșana din sec. V—VI, care se adaugă la altele cunoscute mai demult, precum și la descoperirile de monede bizantine de bronz de la Justinian, aduse prin schimburi sau alte căi pînă în nordul Moldovei în perioada de înflorire a circulației lor din vremea acestui împărat.

În fine, prin alte descoperiri recente de obiecte și monede din așezările culturii Dridu din Moldova se atestă contactul în sec. IX—X cu Bizanțul, care a avut și el un rol la nord de Dunăre în procesul de geneză și de cristalizare al culturii Dridu.

În fine, relativ la ultima problemă a neamurilor în migrație și legăturile lor cu populația autohtonă, prin cercetările recente din necropolele culturii Sîntana de Mureș menționate mai sus, pe lângă o mai bună cunoaștere a elementelor de bază dacice și romane, s-au adus unele precizări privitoare și la componentele gotice și sarmatice ale acestei culturi, completându-se în acest fel informațiile anterioare obținute îndeosebi prin cercetările din necropola de la Lețcani-Iași, în cuprinsul căreia s-a descoperit cu câțiva ani înainte o fusaiolă de lut ars cu o inscripție runică în alfabetul Futark, descifrată de profesorul Krause din Göttingen.

De asemenea, prin săpăturile efectuate recent în așezări de la Botoșani, Suceava, Fundul Herței, Dersca-Botoșani, Bacău-Curtea Domnească, Dodești-Vaslui, Davideni-Neamț și în alte locuri au sporit dovezile din perioada stabilirii slavilor pe teritoriul Moldovei, și a coabitării și apoi asimilării acestora cu populația autohtonă din a doua jumătate a sec. al VI-lea pînă în sec. al X-lea. Cu acest prilej au fost identificate unele elemente de cultură materială slavă arhaică de tip Korceak-Jitomir, Penkofka sau Kolocin, precum și de tip balto-slav Tușemlea-Kolocin.

Dintre săpăturile efectuate în ultima vreme, o mențiune aparte merită acelea din horodiștea de la Fundul Herței din sec. VIII—X, a cărei cercetare este aproape încheiată, oferind date suplimentare privitoare la sistemul exterior de fortificații constituit din șanțuri și palisade în jurul nucleului central, fortificat și el cu șanțuri, valuri și palisade.

De asemenea, cu ocazia acestor cercetări s-a precizat că, în afară de locuirea concentrată pe horodiștea propriu-zisă, a existat o altă mai sporadică și în zona exterioară acesteia pînă la ultima palisadă. Aceste observații obligă ca, în cazul cercetării unor astfel de așezări întărite, săpăturile să nu se limiteze numai la horodiștea propriu-zisă, ci să se extindă și în zona ei exterioară pentru a se urmări atît locuințele, cît și eventual prezența unor fortificații suplimentare.

Acestea sînt rezultatele cercetărilor arheologice din Moldova din ultima vreme privitoare la perioada formării poporului român. Interpretarea judicioasă a acestor rezultate, ca și a altora mai vechi, în strînsă legătură și cu datele istorice, lingvistice și etnologice va contribui, desigur, la o mai bună înțelegere a procesului de etnogeneză a poporului român la est de Carpați.